

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОДНОЛІТКІВ З НЕДОЛІКАМИ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Борова Валентина

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Реалії соціального життя в Україні під час війни вимагають нових підходів до виховання підростаючого покоління. Важливо модернізувати умови і вдосконалювати педагогічні технології виховання і утвердження загальнолюдських цінностей у стосунках людей. Вирішення окреслених завдань неможливе без виховання толерантної особистості. Вихованням толерантності мають пронизуватися всі сторони навчально-виховної діяльності педагогів, починаючи із закладу дошкільної освіти.

Питання гуманістичного виховання, зокрема, питання толерантного ставлення дітей дошкільного віку до оточуючих, вивчали: Л. Артемова, Ж. Борщ, А. Богуш, В. Кремень, В. Кузь, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська та інші. Аналіз психолого-педагогічних досліджень окресленої проблеми засвідчив, що виховання у старших дошкільників толерантного ставлення до дітей з недоліками звукової культури мовлення, зокрема, звуковимови, не було предметом вивчення.

Як засвідчують наші експериментальні дані, 25-30% дітей п'ятирічного віку, що відвідують заклади дошкільної освіти, мають недоліки мовлення. Найчастіше це пропуски звуків у словах, заміна звуків іншими звуками (наприклад, звук [p] може замінюватися звуками [л],[в],[г] і т. п.), занадто сповільнений або прискорений темп мовлення, голосне або навпаки неприродно тихе мовлення.

Недоліки мовлення заважають дитині спілкуватися з ровесниками, іншими дітьми, дорослими. Іноді вона соромиться відповідати вихователю та одноліткам, звертатися із запитаннями, декламувати вірші, розповідати казки і т. п. У дітей з неправильною вимовою, як правило, недостатньо розвинений фонематичний слух, тобто здатність розрізняти звуки мовлення як носіїв певного смислового навантаження, що негативно впливає на формування навичок звукового аналізу, засвоєння графічних умінь, утруднює успішне засвоєння рідної мови. Дитина іноді навіть уникає спілкування з оточуючими. Недоліки мовлення травмують її психіку. Наші

спостереження за поведінкою дітей старшого дошкільного віку з недоліками звукової культури мовлення засвідчив, що дошкільники по-різному реагують на свою проблему. Всіх досліджуваних можна поділити на умовні три групи: перша – близько 80 % дітей соромляться того, що мають недоліки мовлення, комплексують з цього приводу. Наприклад, «А можна я не буду розповідати вірш, я не вимовляю [r], з мене будуть сміятися». Приблизно 12 % дошкільників не звертають уваги як на недоліки власного мовлення, так і висміювання неправильної вимови ровесниками. Решта дошкільників – на глузування однолітків відповідають, захищаючись, часто використовуючи фізичну силу («дають здачі»).

З'ясуємо сутність основних наукових понять, якими будемо оперувати. Звукова культура мовлення – це полікомпонентний утвір, який охоплює фонетичну правильність мовлення (сприймання та розрізнення фонем на слух, артикуляцію звуків, звуковимову); загальні мовленнєві навички (дихання, дикцію, темп і ритм мовлення, силу голосу, наголос) та орфоепічну правильність мовлення (відповідність унормованій літературній вимові).

У педагогічному словнику поняття «толерантність» тлумачиться як «терпимість до чужих думок, вірувань, переконань, поведінки» [3, с. 448]. «Толерантність – це багатоаспектне поняття, яке з одного боку є ціллісним результатом виховання, яким передбачається формування певних моральних позицій, а з іншого – моральна якість особистості, яка виявляється у характерній поведінці, вчинках та стосунках з оточуючими» [4, с.10]. Ефективність виховання у дошкільників толерантного ставлення до дітей з недоліками звукової культури мовлення значною мірою визначається наявністю оптимальних педагогічних умов. Серед них однією із найважливіших є глибоке усвідомлення вихователем закладу дошкільної освіти значення рідного слова, культури мовлення у становленні особистості. Педагогічна модель виховання у дітей толерантного ставлення до ровесників з недоліками звукової культури мовлення може передбачати три етапи: імітаційно-практичний, репродуктивно-коригувальний, оцінно-контрольний. На першому етапі виховна робота спрямовується на формування у дітей знань про толерантну поведінку. Діти беруть участь у заняттях, імітаційно-ігрових вправах, дидактичних іграх, іграх-тренінгах і т. п. Якщо діяльність буде ґрунтуватися на емоціях, почуттях, переживаннях, власному досвіді дитини – вона буде ефективною. А. Богуш Н. Гавриш зазначали, що важливою умовою позитивного емоційного ставлення до себе та оточуючих є формування у дитини регуляції поведінки [2]. Доброзичлива атмосфера у закладі дошкільної освіти, сім'ї сприятиме розвитку окресленого вміння. Особливу увагу необхідно звернути на дітей з недоліками звукової культури мовлення. У них важливо «вселити»

оптимістичне бачення розв'язання своєї проблеми. Адже, наполегливо займаючись з дорослими, вдається позбутися недоліків. Однолітки таких дітей мають розуміти, що недоліки мовлення ровесників це тимчасова проблема на шляху оволодіння красивим мовленням. Ефективним методом вправлення в толерантній поведінці дітей є тренінги-ігри, тренінги-завдання. Їх використання дозволяє сформувати у дітей досвід переживання різних почуттів: задоволення від своїх досягнень, здивування, невпевненості, радості від власних досягнень і досягнень команди, співпереживання, незадоволення і т. п. Вихователь має дуже тонко володіти методикою використання окреслених методів, щоб не травмувати психіку дитини, дати їй можливість збагачувати свій досвід почуттів і відчуттів. Якщо дошкільник глузує із однолітка з приводу неправильної вимови звука, то вихователю доречно, наприклад, запропонувати такій дитині, повторити швидкомовку. Відчувши певні труднощі в її промовлянні, вона буде толерантнішою у спілкуванні з ровесником, який має недоліки мовлення, тобто буде спиратися на особистий досвід.

На репродуктивно-коригувальному етапі закріплюються навички толерантних взаємовідносин у різноманітних видах діяльності дітей.

Метою оцінно-контрольного етапу виховання у дітей толерантного ставлення до однолітків з недоліками звукової культури мовлення є активна реалізація набутих навичок у спілкуванні з оточуючими. Дидактичні, сюжетно-рольові, рухливі, ігри-драматизації, мовленнєві вправи, ігри-тренінги, етичної бесіди, перегляд та обговорення мультфільмів, читання літературних художніх творів, фізкультурні змагання, участь у святкових ранках і т. п. дозволяють дошкільникам активно взаємодіяти з дорослими та дітьми та мати можливість оцінно-контрольних дій щодо толерантності взаємовідносин.

Таким чином, аналіз науково-методичної літератури, педагогічної практики колективів закладів дошкільної освіти дозволяє стверджувати, що проблема виховання у старших дошкільників толерантного ставлення до ровесників, що мають недоліки звукової культури мовлення, є актуальною. Вимагає подальшого теоретико-методичного обґрунтування діяльності закладу дошкільної освіти із сім'єю щодо ефективного вирішення окресленої проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Мо-нографія. Київ, 2004. 376 с.
2. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ, 2006. 368 с.
3. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярма-ченка. Київ, 2001. 1440 с.
4. Скрипник Н. І. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Умань, 2011. 99 с.